

POLIISI

POLIISIAMMATTIKORKEAKOULU
Polisyreshögskolan
Police University College

Päihteistä johtuvien hälyttävien merkkien tunnistaminen

Opas kenttätöissä työskenteleville poliiseille sekä poliisissa työskenteleville vartijoille

Heidi Koistinen
Poliisi AMK Opinnäytetyö
2023 Poliisiammattikorkeakoulu

Työn tarkoitus, tavoitteet ja sisältö

Tämän koulutuspaketin tarkoitus on perehdyttää kenttätöissä työskentelevät poliisit, sekä poliisin säilöönottotiloissa työskentelevät vartijat tunnistamaan yleisempien Suomessa käytettyjen päihteiden elintoimintoja uhkaavat merkit

Tavoitteena on, että poliisi/vartija osaa ennakoida päihteiden käytöstä johtuvia henkeä uhkaavia tilanteita ja hälyttää ensihoidon paikalle heti uhkaavien merkkien ilmestyessä

Työn sisältö:

Suomessa yleisimmin käytössä olevat päihteet

Päihteiden käytöstä johtuvat elintoimintoja uhkaavat riskit ja niiden oireet

Oireiden jaottelu heti reagointia vaativiin ja seurattaviin oireisiin

(Työn keskeisimmät lähteet löydät lopusta)

Yleisimmin käytetyt päihteet Suomessa

- Alkoholit (etanoli ja korvikealkoholit)
- Alkoholin ja muiden päihteiden sekakäyttö
- Stimulantit eli kiihdyttävät aineet kuten amfetamiini, ekstaasi, kokaiini
- Lamaavat aineet kuten opioidit, gamma ja lakka, bentsodiatsepiinit, kannabis
- Hallusinogeenit
- Imppaus
- Muuntohuumeet

Alkoholit

- Alkoholi on Suomessa yleisin kuolemaan johtavan myrkytyksen aiheuttaja
- Alkoholit voidaan yleisimmin jakaa kahteen kategoriaan:
 - Etanoliin eli alkoholiin
 - Korvikealkoholeihin eli metanoliin, etyleeniglykoliin ja isopropanoliin
- Alkoholeja nautitaan yleisimmin suun kautta, mutta niitä voidaan myös imeyttää laastarein ja limakalvojen, kuten peräsuolen kautta

Alkoholi (etanoli)

- Yleisin
- Vaikuttaa keskushermostoa lamaavasti
- Suurimmat riskit liittyvät alkoholimyrkytyksiin, sekä sekakäytöstä johtuviin myrkytyksiin etenkin rauhoittavien lääkkeiden (kuten opioidien) kanssa
- Alkoholi voimistaa rauhoittavien lääkkeiden vaikutusta, aiheuttamalla muun muassa hengityslamaa, joka voi johtaa kuolemaan
- Oireina mm. sammuminen, pahoinvointi, oksentaminen, tajuttomuus, hengitysoireet (hengityksen hidastuminen)

Korvikealkoholit

- Myrkkyyalkoholeja ovat metanoli, etyleeniglykoli ja isopropanoli
- Myrkkyyalkoholeja sisältävät mm. lasinpesunesteet, jäähdytysnesteet, jarrunesteet ja pakkasnesteet sekä erilaiset liuottimet.
- Korvikealkoholimyrrykykset ovat hengenvaarallista ja ne voivat aiheuttaa esimerkiksi sokeutumista tai kuolemaan johtavia elinvaurioita
- Myrrykyksen oireita ovat mm. näköhäiriöt sokeutumiseen asti, selittämätön huonokuntoisuus ja tajuttomuus sekä kouristelu

Stimulantit eli kiihdyttävät aineet

- Stimulantteja eli kiihdyttäviä aineita ovat mm. amfetamiini, ekstaasi ja kokaiini
- Ne lisäävät vireystilaa ja kohottavat mielialaa
- Suurimpina riskeinä yliannostusriski, elimistön rasittuminen ja ylikuumeneminen, sekä voimakas sekavuustila (excited delirium)
- → Voi johtaa äkkikuolemaan sydänpysähdyksen, hengityspysähdyksen tai aivoverenvuodon kautta
- Oireina mm. sekavuus, kiihtyneisyys, harhat, laajat pupillit, kouristelu, sydänoireet

Lamaavat aineet

- Lamaavia aineita ovat esim. opioidit (kuten morfiini, heroiini, metadoni, kodeiini, fentanyyli, buprenorfiini) ja bentsodiatsepiinit
- Vaikuttavat keskushermostoa lamaavasti
- Voivat aiheuttaa hengityslamaa ja lopulta johtaa hengityksen pysähtymiseen. Myös tajuttomuus yhdessä pahoinvoinnin ja oksentamisen kanssa voi aiheuttaa tukehtumiskuoleman
- Lamaavien aineiden yhteiskäyttö alkoholin kanssa on erityisen vaarallista
- Oireina mm. hengityshäiriöt, tajunnan tason aleneminen, oksentaminen, pienet pupillit (opioideit)

Gamma ja lakka

- Pääosin elintoimintoja lamaava vaikutus, suurin riski liittyy yliannostukseen. Myrkytysriskiä lisää yhteiskäyttö alkoholin kanssa
- Oireina mm. pahoinvointi, uneliaisuus, alilämpöisyys, sekavuus, kontrolloimaton liikehdintä, sydämen lyöntitiheyden ja hengityksen hidastus, alentunut tajunnantaso ja tajuttomuus
- Yliannostus aiheuttaa usein myös tajuttomuutta ja sen jälkeistä äkillistä tajunnantason palaamista

Kannabis, imppaus ja hallusinogeenit

Kannabis kuuluu lamaaviin aineisiin, mutta sen yksinään ei ole todettu aiheuttavan peruselintoiminnoille merkittäviä riskejä. Kannabis kuitenkin lisää tapaturmariskiä ja voi aiheuttaa psykoosin. Harvinaisina yksittäistapauksina kannabiksen käyttö on aiheuttanut sydänperäisiä äkkikuolemia .

Imppaus on erilaisten aineiden (kuten ohenteiden ja liuottimien) haistelua. Imppauksen tarkkaa vaikutusmekanismia ei tiedetä, mutta pääosin imppaus vaikuttaa keskushermostoa lamaavasti. Imppaukseen liittyy aina äkkikuoleman riski. Imppaus voi aiheuttaa esimerkiksi sydänongelmia kuten rytmihäiriöitä, tajuttomuutta, oksentamista ja hengityksen pysähtymistä.

Hallusinogeenit kuten LSD ja sienet aiheuttavat aistiharhoja. Niiden ei ole todettu aiheuttavan akuuttia riskiä peruselintoiminnoille, mutta ne nostavat itsemurhariskiä ja holtitonta käyttäytymistä.

Muuntohuumeet

- Muuntohuumeet ovat synteettisesti valmistettuja aineita. Ne jakautuvat kemiallisen rakenteensa mukaan synteettisiin kannabioideihin, stimulantteihin eli kiihdyttäviin aineisiin, sekä lamaaviin aineisiin.
- Synteettiset kannabioidit ovat normaalia kannabista voimakkaampaa
- Stimulanteista muuntohuumeita ovat mm. BZP, mCPP ja mephedrone
- Lamaavia ovat mm. synteettiset opioidit, jotka usein muistuttavat rakenteeltaan fentanyyliä
- Suurin muuntohuumeiden riski liittyy siihen, että käyttäjä ei voi tietää mitä aine todella sisältää, ja näin ollen voi annostella ainetta liikaa, jolloin seuraukset voivat olla arvaamattomat. Riskit riippuvat täysin siitä, mitä muuntohuume sisältää, ja oireet yliannostuksesta voivatkin olla käytännössä mitä tahansa.

Elottomuuden tunnistaminen

Etenkin päihteiden yliannostustapauksessa on aina mahdollista, että henkilö menee elottomaksi

Mikäli henkilö on eloton, ei reagoi, ei ole heräteltävissä, eikä hengitä normaalisti

→ **Yhteys hätäkeskukseen + elvytyksen aloittaminen**

Sydämen pysähtyminen aiheuttaa välittömästi oireita kuten tajuttomuus, lyhytkestoinen jäykistely, haukkova kuorsaava hengitys, alle virtsaaminen, sinertävät kasvot

Heikko tajunnan taso tai tajuttomuus

- Alentunut tajunnan taso tai tajuttomuus voi olla minkä tahansa päihteen nauttimisen yliannostuksen oire
- Etenkin lamaavat päihteet, kuten alkoholi, opioidit, gamma, lakka yms. lamaavat keskushermostoa.
 - **Voivat johtaa hengityslamaan ja hengityksen pysähtymiseen**
- Mikäli asiakas on heikosti heräteltävissä tai asiakasta ei saa hereille, **tulisi aina soittaa hätäkeskukseen**
- Tajuttoman tai tajunnantasoltaan heikon henkilön kohdalla on tärkeintä varmistaa, että henkilö pystyy hengittämään. Hengitysvajaus on yleisin kuolemaan johtanut syy yliannostuksessa.
- Jos henkilö pystyy hengittämään, on hänet käännettävä kylkiasentoon
- → Suosi aina kylkiasentoa päihteitä käyttäneiden asiakkaiden kohdalla jos se mahdollista

Hengitysvaikeudet

- Hengityksen pysähtyminen on yleisin kuolemaan johtanut syy lamaavien päihteiden käyttäjillä
- Hengityksen lamaantuminen näkyy hidastuneena hengityksenä
- Ihmisen normaali hengitystaajuus (montako x hengittää/min) on 12-16
- alle 12x min/pienentynyt - hengitysvajaus/ syvä tajuttomuus
- 16-35x/min kiihtynyt
- 35x/min ennakoi hengitysuupumusta
- Muita hengitysoireita voivat olla mm. koriseva, vinkuva tai äänekäs hengitys, tai hengitys voi olla haukkovaa, pinnallista, nopeaa tai hidasta.
- **Mikäli hengitysvaikeuksia, aina yhteys hätäkeskukseen**

Kouristelu ja rintakipu

Kouristelu:

- Mikäli henkilö kouristaa → **Aina yhteys hätäkeskukseen**
- Päihteitä käyttäneen asiakkaan kouristelu on aina merkki vakavasta myrkytyksestä, vaikka se olisi kestoaltaan lyhyt ja nopeasti ohimenevä
- Käänä henkilö kylkiasentoon heti kouristamisen loputtua

Rintakipu:

Rintakivut voivat kuulua yliannostuksen oireisiin

Etenkin kaikki amfetamiinivalmisteet nostavat verenpainetta ja sydämen lyöntitiheyttä, ja se voi aiheuttaa rytmihäiriöitä

→ **Aina yhteys hätäkeskukseen**

Kouristavalta /rintakipuiselta henkilöltä voi tunnustella myös rannesykettä: mikäli hakkaa kovaa, voi kyseessä olla hengenvaarallinen sydämen rytmihäiriö, etenkin jos henkilöä nauttinut stimulantteja

Hypertermia eli elimistön ylikuumentuminen

- Elimistön ylikuumentumista aiheuttavat päihteistä erityisesti stimulantit (amfetamiini, ekstaasi ja kokaiini) sekä myös etanolin ja bentsojen vierotusoireet.
- **Oireina mm:**
 - -Kuuma iho (kuiva/hikoileva)
 - -Nykiminen, vapina, jäykkyys
 - -Sekavuus
 - -Pahoinvointi ja oksentelu
 - -Näköhäiriöt
 - -Hengitysoireet kuten kiihtynyt ja epäsäännöllinen hengitys
 - -Paikallisoireina voi olla ihon sinistyminen ja kananlihalle nousu
 - -Tajunnantason lasku tai menetys
- → **Mikäli merkkejä elimistön ylikuumentumisesta, yhteys ensihoitoon**

Sekava ja riehuva henkilö

- Tiettyjen päihteiden (etenkin stimulanttien) käyttö yhdessä voimakkaan lihasaktivaation, ponnistelun tai riehumisen (kuten raudoittamisen tai voimankäyttö/hallintatilanteen) kanssa voi aiheuttaa kehon ylikuumenemista, joka voi olla hengenvaarallista ja aiheuttaa henkilölle jopa äkkikuoleman.
- **Arvioitava** aina ensihoidon kutsuminen paikalle tilanteessa, jossa päihteitä käyttänyttä asiakasta ei saada rauhoittumaan, ja **ehdottomasti** etenkin silloin, kun on merkkejä elimistön ylikuumenemisestä
- Päänsä lyönyt sekava henkilö tarvitsee aina ensihoidon arviota (sekavuus on kallonsisäisen verenvuodon oire)
- Sekava diabeetikko tarvitsee myös aina ensihoidon arvion (sekavuus hyperglykemian oire)

Excited delirium-sekavuustila

- Stimulanttien yliannostuksesta johtuva raju sekavuustila joka voi johtaa äkkikuolemaan. Aiheuttaa kehon ylikuumenemista ja sitä kautta useimmiten johtaa sydämen tai hengityksen pysähtymiseen.
- Riskinä erityisesti tilanteet, joissa voimakkaassa, kiihtyneessä ja aggressiivisessa sekavuustilassa olevaan asiakkaaseen kohdentuu fyysistä voimankäyttöä tai hallintaa
- Excited deliriumin aiheuttamia äkkikuolemia raportoitu tapahtuvan tyypillisesti poliisin huostassa oleville henkilöille
- Oireina voi olla: harhat, sekava ja aggressiivinen käytös, hikoileva, kuuma iho, vähäinen vaatetus tai alaston, pyrkii viilentämään itseään, ”supermiehen” voimat, korkea kipukynnys, motorisesti levoton ja koko ajan liikkeessä, laajat pupillat
- → **Aina yhteys hätäkeskukseen**
- Vältettävä ehdottomasti rintakehän liikkeen estämistä (päällä makaamista /painamista/ istumista / rajua syljetettä)

Päihteiden käytöstä johtuvat hälyttävät merkit

- Eloton
- Tajuttomuus, heikko tajunnan taso tai sen lasku
- Hidastunut, epänormaali tai vaikeutunut hengitys
- Kouristelu
- Rintakivut
- Korkea pulssi etenkin yhdistettynä stimulantteihin
- Hypertermian eli elimistön ylikuumenemisen oireet
- Sekava tai riehuva asiakas, jota ei saada rauhoittumaan
- Voimakkaat näköhäiriöt kuten näön hämärtyminen
- → **Aina yhteys ensihoitoon**

Päihteiden käytöstä johtuvat hälyttävät merkit

- Pahoinvointi, oksentelu
- Vatsakipu, ripuli
- Päänsärky
- Laajat tai pienet pupillat
- Uneliaisuus
- Hikoilu tai vapina, lämmin iho, kuumeinen
- Puheen sammaltaminen
- Aistiharhainen, sekava, ahdistunut, motorisesti levoton
- Ärtymys, raukeus, välinpitämättömyys
- Tai muu oire, josta herää huoli
- → **Seurattava vointia, matalalla kynnyksellä yhteys ensihoitoon**

Päihteiden käytöstä johtuvien hälyttävien merkkien tunnistaminen

Tarkkaile vointia!

Tilassa saattaa olla tapahtumassa jotain, joka tarvitsee hoitoa

<u>Yleistila:</u>	Pahoinvointi, oksentelu, vatsakipu, ripuli, heikotus
<u>Neurologia:</u>	Päänsärky, laajat tai pienet pupillat, tajunnan tason aleneminen, uneliaisuus, ajan ja paikan hämärtymä
<u>Iho/lämpötila:</u>	Hikoilu, lämmin tai kuuma iho, vapiseva, kuumeinen
<u>Tajunta:</u>	Uneliaisuus, nukahteleva, ajan ja paikan hämärtymä
<u>Käyttäytyminen:</u>	Aistiharhainen, sekava, ahdistunut, kiihtynyt, motorisesti levoton, aggressiivinen, psykoottinen, ärtynyt, raukea, välinpitämätön
<u>Puhe:</u>	Puheen sammaltaminen tai epäselvyys
<u>Lihasoire:</u>	Nykiminen, vapina, lihasten jäykkyys, kontrolloimaton liikehdintä

HÄLYTTÄVIÄ MERKKEJÄ!!

Yhteys AINA ensihoitoon
Asiakas kylkiasentoon, jos mahdollista

<u>Tajunta:</u>	Tajuton, heikko tajunnantaso tai sen lasku
<u>Hengitys:</u>	Hidastunut, epänormaali tai vaikeutunut hengitys
<u>Kouristelu:</u>	Kouristele
<u>Näköhäiriöt:</u>	Näköhäiriöt aina sokeutumiseen asti, etenkin jos epäily, että juonut myrkkyyalkoholeja
<u>Sydänoireet:</u>	Rintakivut, korkea pulssi etenkin yhdistettynä stimulantteihin
<u>Hypertermian oireet:</u>	Kuuma iho, nykyinä, vapina, jäykkyys, sekavuus, pahoinvointi, oksentelu + hengitysoireet ja tajunnantason lasku tai tajuttomuus, ihon kananlihalle meno, näköhäiriöt
<u>Sekava/riehuva:</u>	Päihteitä käyttänyt asiakas, jota ei saada rauhoittumaan, etenkin jos hypertermian oireita tai tiedossa että nauttinut stimulantteja. tai asiakas lyönyt pään, tai sairastaa diabetesta
<u>Excited</u>	Voimakas sekavuus, aggressiivisuus, hypertermian oireet, vähäinen vaatetus tai alaston, pyrkii
<u>Delirium:</u>	viilentämään itseään, levoton, laajat pupillat, poikkeukselliset voimat, korkea kipukynnys

HUOM! Mikäli asiakas on **sekava/riehuva/hyperterminen/excited deliriumin** oireita
→ **ÄLÄ RAJOITA RINTAKEHÄN LIIKETTÄ ESIM. PAINAMALLA RINTAKEHÄÄ VASTEN LATTIAA**
ja pyri välttämään tilanteita, joissa henkilö joutuu ponnistelemaan, riehumaan tai käyttämään muuta voimakasta lihasaktivaatiota

Keskeisimpiä lähteitä

- Mäkijärvi, M., Harjola, V-P., 26.11.2023, H., Valli, J. & Vaula, E. 2018. Akuuttihoito-
opas. 20. painos. Helsinki: Kustannus OY Duodecim.
- Ross, D., Wilke, G., 2018. Guidelines for investigating officer-involved shootings,
arrest-related deaths, and deaths in custody. New York: Routledge.
- National Library of Medicine 2011. Excited delirium. Luettavissa:
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3088378/>
- Päihdelinkki. Päihdetietoa. Luettavissa: <https://paihdelinkki.fi/fi/tietopankki/>
- YAD. Päihdetietoa. Luettavissa: <https://yad.fi/huumetietoa/>
- Duodecim 2013. Lääkkeisiin liittyvät hypertermiset oireyhtymät. Luettavissa:
https://www.duodecimlehti.fi/duo11410_
- Duodecim 2000. Huumemyrkytyspotilaan ensihoito. Luettavissa:
<https://www.duodecimlehti.fi/duo91679>
- Käypä hoito 2018. Tavallisimpien huumeiden aiheuttamia klinisiä tunnusmerkkejä.
Luettavissa: <https://www.kaypahoito.fi/nix00461>